

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04, 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41
TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BS/304/11/87

PRZED REFERENDUM

Komunikat z badań

Listopad 1987 r.

Na 17 dni przed planowanym na 29 listopada referendum w sprawie skali zmian gospodarczych i politycznych w Polsce zrealizowany został ogólnopolski sondaż /udziałowa próba dorosłej ludności - N=1494/ mający ustalić, jakiej można się spodziewać frekwencji i od czego to zależy, na ile powszechnie znane są pytania referendum i przesądzona odpowiedź na nie, jakie znaczenie przypisuje się samemu aktowi referendum oraz jak postrzegane są intencje organizatorów.

Komunikat omawia przede wszystkim kwestie, które w istotny sposób związane są z decyzjami o uczestnictwie i wyborze odpowiedzi na pytania referendum.

1. Frekwencja i warunkujące ją czynniki

Na pytanie "Czy Pan/i/ osobiście weźmie udział w referendum?" odpowiadano /0,3% - brak danych/:

tak, na pewno wezmę udział	- 42,4%
jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę	- 30,5%
jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	- 14,9%
nie wezmę udziału	- 12,0%.

Decyzja o uczestnictwie bądź nieuczestnictwie związana jest z różnymi czynnikami:

1. Z przekonaniem, że inni postąpią podobnie, podejmą podobną decyzję. Deklaracja o uczestnictwie towarzyszy zazwyczaj przekonanie o udziale w nim większości społeczeństwa /tab. 1/.

Tabela 1

w procentach

Deklaracje co do udziału	Respondenci określający udział społeczeństwa w referendum w granicach			
	1-40	41-60	61-80	81-100%
Tak, na pewno wezmę udział	10	32	57	73
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	25	36	29	19
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	27	20	9	4
Nie wezmę udziału	37	12	5	4

2. Z wyobrażeniem o tym, po co /w jakim celu/ zorganizowano referendum.

Organizatorom przypisywano intencje, które mogą być ocenione jako:

- pozytywne - 38,7%: "Żeby dowiedzieć się, co ludzie myślą, aby zbadać opinię społeczeństwa" - 18,9%, "Uzyskanie akceptacji społeczeństwa dla zamierzonych zmian w gospodarce" - 7,8%, "Żeby było lepiej, żeby się poprawiło, żeby wyjść z kryzysu" - 6,1%;

- negatywne - 25,5%: "Wszystko już i tak zostało postanowione, referendum jest fikcją, chwytem propagandowym, mydleniem oczu, propaganda dla Zachodu" - 10,6%, "Jest to zrzućcenie odpowiedzialności za ewentualne fiasko przeprowadzanych reform /za kryzys/ na społeczeństwo" - 10,0%, "Aby stworzyć pozory demokracji i współuczestniczenia obywateli w rządzeniu krajem" - 4,6%;

- obojętne /wypowiedzi nie przypisujące intencji/ - 15,1%: "Władza chce się przekonać, czy ma poparcie społeczne" - 5,4%, "Władza /rząd/ chce się dowiedzieć, czy ludzie chcą zmian, czy nie" - 4,4%, "Uzyskanie akceptacji społeczeństwa dla zamierzonych podwyżek cen" - 3,3%.

Motywy zorganizowania referendum były przez respondentów postrzegane zazwyczaj homogenicznie: nie przypisywano władzy równocześnie intencji pozytywnych i negatywnych. Pozytywne postrzeganie intencji władz sprzyja deklaracji udziału w referendum (tab. 2).

Tabela 2

w procentach

Deklaracje co do udziału	Respondenci przypisujący organizatorom intencje		
	pozytywne	negatywne	obojętne
Tak, na pewno wezmę udział	61	21	17
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę	53	33	14
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	33	54	13
Nie wezmę udziału	27	63	10

3. Z przekonaniem o tym, że proponowane kwestie należy /bądź nie/ rozstrzygać w formie ogólnokrajowego referendum: tak - 50,6%, nie - 28,5%, trudno powiedzieć - 20,8%. Deklaracji uczestnictwa towarzyszyło przekonanie o słuszności takiej metody rozstrzygnięcia spraw tego typu /tab. 3/.

Tabela 3

w procentach

Deklaracje co do udziału	Odpowiedzi na pytanie: "Czy podane kwestie należy rozstrzygać drogą referendum?"		
	tak	nie	nie wiem
Tak, na pewno wezmę udział	65	20	15
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	48	28	24
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	33	40	27
Nie wezmę udziału	28	46	26

4. Z wyobrażeniem o zasięgu i kierunku zmian, jakie zajdą w tych dziedzinach życia społeczeństwa, których dotyczy oficjalne wyjaśnienie do pierwszego pytania referendum, po upływie czasu określonego w nim jako okres koniecznych trudności /tab. 4/.

Tabela 4

w procentach

Dziedziny	Respondenci przewidujący, że będzie		
	lepiej	tak samo	gorzej
1	2	3	4
Zaopatrzenie rynku	44,4	29,4	19,8 ^{a)}
Usługi	37,1	36,5	20,2
Ochrona środowiska naturalnego	19,3	33,2	38,4
Działanie urzędów administracji państwowej	27,5	51,0	13,1
Poziom życia własnej rodziny	10,4	24,0	59,8
Wyposażenie szkół	17,6	47,5	20,2
Zaopatrzenie w leki	24,4	35,7	31,3
Wartość złotówki	14,9	24,0	49,9

cd. tabeli 4

1	2	3	4
Sytuacja w budownictwie mieszkaniowym	13,4	39,8	37,2
Udział pracowników w zarządzaniu przedsiębiorstwem	22,1	49,8	9,8
Wydajność pracy	36,0	42,2	9,6
Indywidualna przedsiębiorczość	42,8	33,1	6,0
Modernizacja i unowocześnianie zakładów	24,5	42,2	14,7
Wpływ obywateli na decyzje władz	17,3	57,2	11,2
Możliwość zrzeszania się obywateli	19,7	50,0	9,8
Wpływ obywateli na wybór posłów i radnych	16,9	63,6	5,8

a) Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ pominięto tych, którzy odpowiedzieli "trudno powiedzieć", odmówili odpowiedzi, oraz brak danych.

Dla ustalenia związku między wyobrażeniem o zasięgu poprawy a deklaracją uczestnictwa podzieliliśmy respondentów według liczby dziedzin, w których oczekują poprawy: poprawi się przynajmniej w 9 dziedzinach - 12,8%, w 8-4 - 32,8%, w 3-1 - 29,1%, w żadnej - 25,3%. Przekonanie o poprawie w wielu dziedzinach sprzyja deklaracji udziału w referendum /tab. 5/

Tabela 5

w procentach

Oczekiwanie poprawy w dziedzinach	Respondenci według deklaracji co do udziału w referendum			
	tak	raczej tak	raczej nie	nie
Więcej niż 9	80	14	4	2
8-4	54	28	12	6
3-1	31	33	20	16
W żadnej	21	40	19	20

5. Ze znajomością i zrozumieniem treści pytań referendum

Według deklaracji badanych pytanie zna 72%, wśród nich w pełni je rozumie 57,6%, częściowo - 37,8%, w ogóle nie - 4,5%. Zarówno znajomość pytań /tab. 6/, jak też rozumienie ich treści /tab. 7/ sprzyja deklaracji uczestnictwa w referendum.

Tabela 6

w procentach

Deklaracje co do udziału w referendum	Respondenci	
	znający pytania	nie znający pytań
Tak, na pewno wezmę udział	81	19
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	59	31
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	66	34
Nie wezmę udziału	57	43

Tabela 7

w procentach

Deklaracje co do udziału w referendum	Respondenci		
	rozumiejący treść pytań		nie rozumiejący treści pytań
	w pełni	częściowo	
Tak, na pewno wezmę udział	68	31	1
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	42	51	7
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	56	37	7
Nie wezmę udziału	55	33	11

6. Z cechami socjodemograficznymi i oceną swojej sytuacji materialnej

Wiek

Najrzadziej deklarują, że będą uczestniczyć w referendum osoby w wieku 18-25 - 32,8% i powyżej 65 lat - 32,6% /inne grupy wiekowe - powyżej 40%/.

Kategorie zawodowe

Przedstawiamy tylko te spośród 18 kategorii zawodowych, których przedstawiciele znacznie różnili się w deklaracjach co do udziału w referendum /tab. 8/.

Tabela 8

w procentach

Deklaracje co do udziału w referendum	Respondenci według kategorii zawodowych			
	inteligencja nie-techniczna	robotnicy		prywatna inicjatywa
		wykwalifikowani	niewykwalifikowani	
Tak, na pewno wezmę udział	63	35	43	27
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	11	36	36	20
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	17	17	8	20
Nie wezmę udziału	9	12	13	33

Przynależność do partii politycznych

Tabela 9

w procentach

Deklaracje co do udziału w referendum	Respondenci	
	należący do PZPR	nie należący do żadnej organizacji
Tak, na pewno wezmę udział	79	36
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	14	33
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	5	17
Nie wezmę udziału	2	14

Pozostałe cechy socjodemograficzne w niewielkim stopniu wiążą się z deklaracjami uczestnictwa. Związek taki występuje natomiast przy ocenie własnej sytuacji materialnej /tab. 10/.

Tabela 10

Deklaracje co do udziału w referendum	Respondenci oceniający własną sytuację materialną jako		
	złą	przeciętną	dobrą
Tak, na pewno wezmę udział	19	48	23
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	41	47	12
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	46	41	13
Nie wezmę udziału	52	36	12

Wyobrażenia respondentów o motywach, jakimi w stosunku do referendum będą się kierować inni ludzie, nie odpowiadają dokładnie tym czynnikom, których związek z deklaracjami o własnym uczestnictwie okazał się istotny statystycznie. Według badanych ci, którzy wezmą udział w referendum, będą się kierować:

- poczuciem obowiązku wypełnienia swoich obywatelskich powinności - 25,6%

- przyzwyczajeniem, że jak każą, to trzeba głosować - 24,0%

- przekonaniem, że faktycznie decydują o ważnych sprawach państwa - 13,9%

- obawą, że niewzięcie udziału będzie źle ocenione, że władza sobie to zapamięta - 13,1%

- przekonaniem, że większość pójdzie - więc zrobią tak samo - 12,7%

- nadzieją, że ich udział zostanie dostrzeżony i oceniony - 4,8%

Ci, którzy nie wezmą udziału w referendum, będą się kierować:

- nieufnością wobec obietnic władzy - 65,2%

- przekonaniem o nieskuteczności proponowanych rozwiązań - 34,9%

- brakiem zainteresowania - 22,3%
- osobistymi, pozapolitycznymi względami - 15,7%
- wrogością wobec wszelkich poczynań władzy - 15,7%
- namową innych, by nie brać udziału w referendum - 9,8%.

2. Jak odpowiemy?

Po przytoczeniu treści pytań referendum prosiliśmy respondentów o określenie, jak odpowiedzą na nie ci, którzy pójdą, i jak oni sami zamierzają odpowiedzieć. "Tak" na pierwsze pytanie odpowie - zdaniem badanych - 61,8% tych, którzy wezmą udział; na drugie - 69,2%. Mówiąc o sobie, 43,0% respondentów jest zdecydowanych odpowiedzieć "tak" na pierwsze pytanie /36,4% jeszcze nie wie, jak odpowie/, a 48,3% - na drugie /32,5% jeszcze nie wie/. Część respondentów - 14,2% - nie wypowiada się w tej kwestii, ponieważ nie zamierza uczestniczyć w referendum.

Na obydwa pytania referendum twierdząco odpowie 47,3% respondentów, przecząco - 2%, "nie" na pierwsze z pytań i "tak" na drugie - 3,2%, "tak" na pierwsze i "nie" na drugie - 4,5%. Znaczna grupa badanych /35,8%/ nie wie jeszcze, jak odpowie na oba pytania.

Analizując frekwencję, uwzględniliśmy wszystkie kwestie związane z nią w sposób istotny statystycznie. Nie robimy tego w odniesieniu do odpowiedzi na pytania referendum, ponieważ ci, którzy zdecydowali się w nim uczestniczyć, odpowiedzą prawie zawsze dwa razy tak.

Druga kategoria /dwa razy "jeszcze nie wiem"/ jest interesująca nie z punktu widzenia, kim są tak odpowiadający, lecz ze względu na to, kto lub co może im pomóc w podjęciu decyzji. Z pewnością nie środki masowego przekazu, bo to, co prezentują na temat referendum, otrzymało niezbyt pochlebną cenzurkę: spośród odpowiadających dwa razy "jeszcze nie wiem" 39,9% uważa, że programy, audycje i artykuły na temat referendum są zwykłą propagandą, byle namówić ludzi, 11,4%, że są do niczego, nie można ich słuchać, oglądać i czytać.